

Simonovits András:

Még egyszer az erőltetett járulékkulcs-csökkentésről

A munkáltatói járulékkulcs (szochó) 2016 és 2022 között részben megvalósult, részben tervezett csökkentésének szinte mindenki örül, mert a munkáltató a munkaerőhiány által kikényszerített nettóbéremelés egy jelentős részét az állam magára vállalja. Valóban látványos, hogy a szochókulcs a 2016-os 27%-ról 2019. júliusától 17,5%-ra csökkent, (bár 2019. évi átlagában ez még 18,5%). Hírek szerint a jövőre tervezett 15,5% csökkentett kulcs csak 2020. október 1-jén lépne életben, (2020. év átlagban ez 17%). Emiatt a 2021-re és 2022-re előirányzott 13,5 és 11,5%-ot 15 és 13%-ra emeljük, emellett önkényesen kivetítjük a jelenlegi szochó megoszlást a jövőre.

Előző feljegyzésemben *erőltetettnek* neveztem e folyamatot, mert 1) túlzott a cél és túl gyors az ütemezés, 2) mesterségesen gyorsítja az amúgy is gyors nettó reálbérnövekedést (míg reálértékben a szuperbruttó bér „csak” 32%-kal nő a hat év alatt, addig a nettó bér 50%-kal), és 3) ezzel a már megállapított nyugdíjak árindexálásán keresztül mértéktelenül tágítja az egymás utáni évjáratok nyugdíjkülönbségeit.

Széphelyi Attila több magánlevelében kritikusan továbbvitte az elemzésem, s új írásomban ezekből két pontot veszek figyelembe: a) az önkényesen 5%-os munkáltatói egészségügyi járulékkulcsot az összevissza változó valóságos pályával helyettesítem (Széphelyi adatai), és külön említés nélkül a szuperbruttó bér számításánál b) hozzáadom az általában elfelejtett, és kb. 47%-ban érvényesülő 1,5%-os szakképzési járulékot, azaz 0,7%-ot. Emellett néhány ponton javítom a korábbi szöveget. A két tanulmány között az eltérések inkább mennyiségi, mint minőségi, de fontosnak éreztem a pontosítást. (Az említett szuperbruttó–nettó béremelkedési olló alig záródik: 34%–50%.)

Mielőtt a részletekre rátérnénk, előrebocsátjuk, hogy az effektív szakképzési járulékkal bővített munkáltatói járulékkal mellett a relevánsabb *nyugdíjjárulékot* is feltüntetjük, amelyben szerepel a munkavállalói nyugdíjjárulékkal (10%-os kulccsal), és nem szerepel a munkáltatói egészségügyi járulékkal (amelynek kulcsát korábban kényelemből egységesen 5%-nak vettünk). A nyugdíjjárulékkal relatíve lassabban csökken: 31,4%-ról (2016) lecsökkent 23%-ra (2019 átlagában) és a cél 19,3% (2022).

A nyugdíjjárulékkal adódó drasztikus csökkentése ($19,3/31,4 = 0,615$) még az enyhített ütemezés esetén is *erőltetett*; még állandó nyugdíjreálérték és nyugdíjaslétszám feltételezése esetén is a bruttó bértömeg reálértékének irreálisan gyors ($31,4/19,3 = 1,63$) emelését jelenti 2016 és 2022 között. (Közben az új nyugdíjasok már meredeken emelkedő járadékkal vonulnak nyugdíjba, és a korhatáremelés is kifulladás.) Ennek fő forrása egy hasonló mértékű bruttó reálbéremelés lenne. Ezért az 1. táblázatban a hatéves halmozott emelést 50%-ra csökkentjük, ez éves átlagban 7%-os emelést igényelne.

Még ez a terv is erőltetett, bár a munkáltatók szempontjából releváns szuperbruttó bérnek reálértékben éppen a szochókulcs csökkentése miatt a bruttó- és a nettó reálbérnél jóval lassabban kell nőnie (1. táblázat): hat év alatt csak 1,32-szorosára, éves szinten

csak 4,9%-kal. És nem szabad megfeledkezni a súlyos mellékhatásról: a 2017 és 2023 között nyugdíjba vonuló minden évjárat átlagos nyugdíja indokolatlanul gyorsan, évi átlagban 7%-kal nőne az előzőéhez képest. Ebből 2019-re már 28%-os reálemelkedés meg is valósult, évi átlagban 8,6%.

Ha évekre akarjuk lebontani a folyamatot, akkor érdemes valamilyen számítógépes programmal kiszámítani a terv szerint adódó pályákat. A kormányzati járulékkulcs-pálya mellett az imént vázoltnál sokkal lassabb reálbér-emelkedés adódik, tehát a rendszer egyensúlyának megőrzéséhez kiegészítő intézkedésekre van szükség. Ideális módosításként először megvizsgáljuk, mi lett volna, ha a járulékkulcs csökkentése már 2017-ben leállt volna, majd bemutatunk egy 2020-ban induló óvatos járulékkulcs-emelést.

A modellezéshez a következő jelöléseket vezetjük be: t = naptári év, w_t = szuperbruttó bér (teljes bérköltség), u_t = bruttó bér, v_t = nettó bér – állandó árakon.

Járulékkulcsok: munkavállalói, nyugdíj: τ^E , egészségügy, munkaerőpiaci hozzájárulás és szja: θ^E , munkáltatói, nyugdíj: τ^F , egészségügy (beleértve a szakképzési járulékot): θ^F . Némileg leegyszerűsítve a magyar gyakorlatot, egyedül a két munkáltatói és a nyugdíj-járulékkulcsot tekintjük időben változónak: τ_t^F , θ_t^F és τ_t .

Definíció szerint igaz a következő két azonosság:
nettó bér

$$v_t = (1 - \tau^E - \theta^E)u_t$$

és szuperbruttó bér

$$w_t = (1 + \tau_t^F + \theta_t^F)u_t.$$

Ha a szuperbruttó bért kívülről adottnak tekintjük, akkor a bruttó és a nettó bér a következőképp alakul:

$$u_t = \frac{w_t}{1 + \tau_t^F + \theta_t^F} \quad \text{és} \quad v_t = \frac{(1 - \tau^E - \theta^E)w_t}{1 + \tau_t^F + \theta_t^F}.$$

(A szakirodalom a $100(1 - v_t/w_t)$ mutatót nevezi adóéknak.)

Átlaggal számolva a kezdő nyugdíj jó közelítéssel az előző évi nettó bérrel arányos, ahol az arányossági szorzót $\beta > 0$ -vel jelöljük:

$$b_t = \beta v_{t-1}.$$

Mivel a legidősebb nyugdíjasok kihalnak, a legfiatalabbak belépnek (állománycsere), ezért a már megállapított nyugdíjak alakulása sokkal bonyolultabb, ennek és a nyugdíjrendszer egyenlegének vizsgálatáról itt lemondunk.

A következő számításorozatot végezzük el. Először az 1. táblázatban a nettó bérdinamika alapján megbecsüljük a 2016-tól számított szuperbruttó bérdinamikát, valamint a kezdő nyugdíjakat. Kiinduló adatok: $\tau^E = 0,1$; $\theta^E = 0,085 + 0,15 = 0,235$, $\tau_{2016}^F = 0,214$; $\theta_{2016}^F = 0,277 - 0,215 = 0,062$. Bár nem közömbös a járulékkulcsok megoszlása, mi az áttekinthetőség kedvéért csak a nyugdíjjárulékkulcsot tüntetjük föl: $\tau_t = \tau^E + \tau_t^F$. Bevezetjük még az egy dolgozóra jutó járulékot: $\tau_t u_t$ -t. Egységnyi-nek vesszük a 2016-os nettó bért (176 eFt/hó), és először átvesszük az eddigi nettó bérpályát, illetve kincstári optimizmussal 6%-os reálnövekedéssel folytatjuk 2022-ig. Így a nettó és a bruttó bér csak 50%-kal emelkedik, ezért a multiplikatív maradék $100(1,63/1,5 - 1) = 13\%$, s ezt a foglalkoztatás emeléséből és a nyugdíjkiadások csökkentéséből kellene előállítani. Ijesztő, hogy az egy dolgozóra jutó éves járuléktömeg a 2016-ban nettó bérben kifejezve 0,473-ról 0,436-re csökken az időszak végére.

1. táblázat. *Járulékkulcs-csökkentés, nettó bér, szuperbruttó bér, kezdő nyugdíj*

Év t	Szocho j á r u l é k k u l c s $\tau_t^F + \theta_t^F$	Nyugdíj- k u l c s τ_t	Nettó bér v_t	Szuper- bruttó bér w_t	Kezdő nyugdíj b_t	Járulék /dolgozó $\tau_t u_t$
2016	0,277	0,314	1,000	1,920	0,745	0,473
2017	0,227	0,258	1,102	2,033	0,800	0,427
2018	0,202	0,255	1,190	2,151	0,882	0,456
2019	0,192	0,230	1,262	2,261	0,952	0,436
2020	0,177	0,222	1,337	2,367	1,009	0,446
2021	0,157	0,207	1,417	2,466	1,070	0,442
2022	0,137	0,193	1,503	2,569	1,134	0,436

A 2. táblázatban átvesszük az 1. táblázat szuperbruttó bér idősorát, képzeletben befagyasztjuk a 2017-es nyugdíjjárulék-kulcsot, és újraszámoljuk a nettó béreket és a kezdő nyugdíjakat. Az oksági lánc megfordítását tükrözi, hogy kicseréltük a két oszlop sorrendjét. Látható, hogy a reform nyomán valamivel lassabban nő a nettó bér reálértéke: 2022-ben a korábbra tervezett 1,503 helyett csak 1,392-re, s arányosan csökken a kezdő nyugdíj is, 1,134-ről 1,069-re. Megnyugtató, hogy az egy dolgozóra jutó éves járulék a kezdő nettó bér egységben kifejezve a 0,427-es mélypontról már 2019-ra 0,497-re emelkedik, majd 0,539-en zár az időszak végére.

2. táblázat. *Korai járulékkulcs-rögzítés, szuperbruttó, nettó bér, kezdő nyugdíj*

Év t	Szocho j á r u l é k k u l c s $\tau_t^F + \theta_t^F$	Nyugdíj- k u l c s τ_t	Szuper- bruttó bér w_t	Nettó bér v_t	Kezdő nyugdíj b_t	Járulék /dolgozó $\tau_t u_t$
2016	0,277	0,314	1,920	1,000	0,745	0,473
2017	0,227	0,258	2,033	1,102	0,800	0,427
2018	0,227	0,275	2,151	1,166	0,881	0,482
2019	0,227	0,254	2,261	1,225	0,933	0,469
2020	0,227	0,258	2,367	1,283	0,980	0,497
2021	0,227	0,258	2,466	1,337	1,026	0,518
2022	0,227	0,258	2,569	1,392	1,069	0,539

A járuléktömeg relatíve így is esik, és más forrásokat szív el a rendszer. Nem tudjuk, hogyan alakul(t volna) a nyugdíjrendszer mérlege a járulékkulcs 1. csökkentése és 2. rögzítése esetén. Vélhetőleg az 1. esetben egyre nagyobb mértékű hiány keletkezik, s ennek nyomán a tb-egészségügyi ellátás tovább romlik vagy a kezdő nyugdíjak ésszerűen csökkennek; a 2. esetben pedig többlet keletkezett volna. Ha a kormányzatot ez az utóbbi lehetőség nyugtalanítaná, két hasznos módon is „felhasználhatná” a többletet: *a)* csökkenthetné a régebbi nyugdíjak relatív értékvesztését; *b)* forrásokat csoportosíthatná át a nyugdíjkasszából az egészségügyi kasszába.

Az Olvasó joggal kérdezheti, miért nem a jelenlegi helyzetből indultunk ki? Számára felvázolunk egy 2020-ban induló fokozatos munkáltatói nyugdíjjárulékkulcs-emelést, miközben egészségügyi társa követi az eddigi pályát. Látható, hogy 2022-re nagyjából ugyanott lesz a nettó bér és a kezdő nyugdíj, mint az előző, 2017-ben be-fagyasztott járulékkulcsos változatban. A mellékhatás elviselhetővé válik: például a kezdő nyugdíj 2020-ról 2021-re csak 3,9%-kal nő, és a járulék csökkenése is visszafordul, és 0,534-en zár.

3. táblázat. *Későbbi járulékkulcs-emelés, szuperbruttó, nettó bér, kezdő nyugdíj*

Év t	Szocho j á r u l é k k u l c s $\tau_t^F + \theta_t^F$	Nyugdíj- k u l c s τ_t	Szuper- bruttó bér w_t	Nettó bér v_t	Kezdő nyugdíj b_t	Járulék /dolgozó $\tau_t u_t$
2016	0,277	0,314	1,920	1,000	0,745	0,473
2017	0,227	0,258	2,033	1,102	0,800	0,427
2018	0,202	0,255	2,151	1,190	0,881	0,456
2019	0,192	0,230	2,261	1,261	0,952	0,436
2020	0,202	0,240	2,367	1,310	1,009	0,472
2021	0,212	0,247	2,466	1,353	1,048	0,502
2022	0,222	0,254	2,569	1,398	1,082	0,534

Összegezve, a hatéves járulékkulcs-csökkentési program tarthatatlan, részben az itt nem vizsgált egyensúlytalanság, részben az évjáratí kezdőnyugdíjak elviselhetetlen ütemű emelkedése miatt – függetlenül néhány adat módosításától. Továbbra is fenn marad a kérdés: mi lenne, ha a „hivatal” beismerné, hogy az eredeti terv „megvalósítása elhúzódik”? Még jobb lenne a 3. táblázatban vázolt forgatókönyvet követve, jövőre megfordítani a kulcs csökkentését. Különösen akkor, ha a világgazdaság általános lassulása (visszaesése) miatt a reálbér-növekedési program is megszakad.